

Onsdagen den 16 februari

Kl. 10.00

*Förlängning av
riksmötet*

§ 1 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

*Meddelande om
tidsplan och
ärendepplan***§ 2 Förlängning av riksmötet**

Herr TALMANNEN:

I 1 kap. 4 § riksdagsordningen stadgas att om synnerliga skäl föreligger kan riksdagen förlänga riksmötet, dock längst t. o. m. den 15 juni.

Talmanskonferensen har, bl. a. med hänsyn till att pingsthelgen infaller i slutet av maj, tillstyrkt att riksmötet 1976/77 pågår längst t. o. m. den 3 juni.

Kammaren beslöt att riksmötet skulle pågå längst t. o. m. den 3 juni 1977.

§ 3 Meddelande om tidsplan och ärendepplan

Herr TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter kommer att utdelas dels en preliminär tidsplan för tiden den 14 februari–den 3 juni 1977, dels en preliminär ärendepplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under tiden den 2 mars–den 1 april 1977, dvs. fram till påskuppehållet.

Fredagssammanträdena har i tidsplanen huvudsakligen förutsatts bli bordläggningsplena och ta sin början kl. 15.00. I de fall då tidskrävande interpellationssvar lämnas på fredagarna kommer sammanträdena dock att börja tidigare. Om så erfordras för att föreliggande utskottsbetänkanden skall hinna slutbehandlas under den innevarande arbetsveckan, kommer fredagens bordläggningsplenium att utbytas mot ett arbetsplenium med början kl. 09.00.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1976/77:1348 till utbildningsutskottet

1976/77:1349 till finansutskottet

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1976/77:98.

Onsdagen den
16 februari 1977

*Spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:23 med anledning av motioner angående spärregler vid val till riksdag och landsting m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:341 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade hos regeringen anhålla om en parlamentarisk utredning rörande slopande av gällande system med spärrar vid val till riksdag och landsting samt översyn av valsystem i enlighet med vad i motionen anförts,

1976/77:49 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en parlamentarisk utredning rörande slopande av gällande system med spärrar vid val till riksdag och landsting samt översyn av valsystemet i enlighet med vad som i motionen anförts,

1976/77:566 av fru Andrén (fp) samt

1976/77:576 av herrar Knutson (m) och Dahlberg (m).

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:341 samt 1976/77:49, 566 och 576.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det saknas inte uttalade meningar om alla människors lika rätt i vårt samhälle. Demokratiska proklamationer finns i partiprogram och riksdagsbetänkanden. Men det är inte heller svårt att hitta hinder när det gäller att förverkliga de vackra tankarna. De allvarligaste hindren beror på den ekonomiska strukturen och fåtalsväldet i samhället. Tyvärr uppställs också andra hinder för alla människors lika rätt. Vi har ett sådant inbyggt i det nuvarande valsystemet.

Kampen för den allmänna rösträtten var lång och hård. Det ena hindret efter det andra undanröjdes dock, främst genom arbetarklassens kamp. Längre kvarstod en påtagbar orättvisa i valsystemet, som innebar att ett parti måste ha betydligt flera röster än ett annat för att få mandat i riksdagen. Genom att införa ett system med utjämningsmandat undanröjdes detta missförhållande och partierna har nu likartade villkor vid mandatfördelningen, dock med ett viktigt undantag. Det parti som inte når upp till 4 % av väljarna blir helt utan mandat i riksdagen. Vi har från vänsterpartiet kommunisterna vid flera tillfällen påtalat det demokratiska i denna ordning. Spärregeln står i strid med strävan att varje röst skall ha lika värde och strider därmed också mot talet om alla människors lika rätt i vårt samhälle.

Vid det senaste riksdagsvalet deltog över 5,4 miljoner väljare. Med den nuvarande spärren vid 4 % innebär detta att ett parti skulle kunna samla betydligt över 200 000 väljare och ändå bli utan riksdagsrepresentation. Dessa väljare kan inte påstås ha samma möjligheter som andra

att få sina meningar företrädda i parlamentet. Om man antar att flera partier närmar sig men inte uppnår 4 %, kan ett betydande antal väljare komma att ställas utan riksdagsrepresentation.

Detta system kan inte sägas främja en strävan att var och en skall rösta efter övertygelse. Väljaren vill naturligtvis ha sin övertygelse företrädd i parlamentet. Det förhållandet att spärren satts så högt som vid 4 % gör också att systemet får ett mycket kraftigt utslag. Några få röster kan avgöra om ett parti skall bli helt oreprresenterat eller få 14 riksdagsmandat.

Konstitutionsutskottet upprepar ånyo argumentationen att det rått enighet om att ett riksproportionellt valsystem är mer tillfredsställande än det som tidigare rådde. Den saken har ingen bestritt, ej heller motionärerna. Spärrens nödvändighet för att förhindra en partisplittring är mera diskutabel. Det är andra och djupare faktorer som avgör om nya partibildningar uppstår. I så fall bör de också kunna bli representerade i riksdagen. När utskottet hävdar att de erfarenheter som hittills vunnits har befäst fördelarna med denna valmetod, som nu tillämpats i tre val, är detta ett argument utan någon verklig underbyggnad. Vilka erfarenheter kan utskottet anföra? Vad som inträffat under den tid systemet tillämpats är att antalet röstande ökat, med påföljd att 4 % av väljarna motsvarar ett ständigt stigande antal röstande.

Från vpk har vi hävdad att det nu är dags att företa en prövning av detta systems effekter. Vi tycker nog att de som i grundlagsarbetet träffade kompromissen om en spärr åtminstone borde vara mogna att ta upp en diskussion om huruvida 4 % är den lämpliga gränsen, liksom om en eventuell spärr borde kombineras med avtrappningsregler för att minska tröskeeffekterna. Men inte ens detta är man beredd att göra. Den kompromiss som framför allt var ett resultat av köpslagan mellan socialdemokraterna och folkpartiet i slutet av 1960-talet skall tydligen stå fast, vilka konsekvenser den än för med sig. Detta är beklagligt från demokratisk synpunkt.

För första gången tillämpades år 1976 ett system med spärrar och utjämningsmandat vid landstingsval. Effekterna av detta spärrsystem blir inte lika allvarliga, dels därför att spärren satts vid 3 %, dels därför att beräkningen gäller varje enskild landstingskommun och inte hela riket. Men det står fullt klart att också här kan ett fåtal röster avgöra om ett parti blir helt oreprresenterat eller får flera mandat. Likaså kan ett betydande antal väljare i en landstingskommun bli oreprresenterade genom spärregeln.

Utskottet åberopar att erfarenheterna av den nya ordningen hittills är begränsade till ett val, men det anser sig likväl finna att syftet med de ändrade reglerna främjats. Om syftet varit att ge varje röst lika värde, så har dock detta syfte uppenbarligen inte nåtts. Det kan utskottet förvissa sig om vid en genomgång av de olika landstingskretsarna.

Vänsterpartiet kommunisterna har yrkat på ett system med utjämningsmandat, men utan procentspärr. Vi vidhåller denna uppfattning.

Onsdagen den
16 februari 1977

*Spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

När det gäller val till kommunfullmäktige finns varken utjämningsmandat eller procentspärr. I verkligheten finns dock en ganska hög spärr genom att kommuner indelas i kretsar. Från vänsterpartiet kommunisterna har vi yrkat på att så snart en kommun indelas i valkretsar bör ett system med utjämningsmandat tillämpas för att skapa största möjliga rättvisa vid mandatfördelningen.

Yrkandet i motionen 566 av fru Andrén sammanfaller med vpk:s ståndpunkt. Vi kan dock inte dela uppfattningen i denna motion att ett system med utjämningsmandat nödvändigtvis måste förenas med en procentspärr.

Från moderat håll, genom herrar Knutson och Dahlberg, pläderas i motionen 576 för ett enhetligt system för riksdags-, landstings- och kommunalvalen. Felet är att man vill ha en spärr vid 4 % i samtliga val. I stället för att avskaffa de uppenbara orättvisor som fyraprocentsspärren vid riksdagsval innebär vill man alltså överföra samma orättvisor till de övriga valen. Motionärernas ståndpunkter strider mot strävan att ge varje röst lika värde. Därför måste detta motionsyrkande bestämt avvisas.

Vänsterpartiet kommunisterna har begärt en parlamentarisk utredning om slopande av gällande system med spärrar vid val till riksdag och landsting och en översyn av valsystemet, bl. a. så att utjämningsmandat kan förekomma vid val till kretsindelad kommun.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till ifrågavarande motionsyrkanden.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! De motioner som konstitutionsutskottet behandlar i betänkandet nr 23 berör vissa delar av valsystemet. Vad man kanske först kan ha anledning att slå fast är att det tydligen numera råder enighet om det proportionella valsystemet som sådant. Några förslag om övergång till någon form av majoritetsval föreligger inte. Det är enligt min mening glädjande att den delen av debatten om hur ett bra valsystem skall se ut förts åt sidan. Det proportionella fördelningssystemet som princip ifrågasätts således inte längre.

En proportionell valmetod innebär att partierna får representation i förhållande till sin andel av valmanskåren. Vad som fortfarande då och då diskuteras och som de motioner som behandlas i dag tar upp är hur den proportionella metoden skall vara konstruerad. Det finns ett stort antal tänkbara varianter och för den skall finns det naturligtvis alltid uppslag till förslag om förändringar.

Proportionalismen kan drivas så långt att det inte finns något slag av diskriminering fram till det att det sista mandatet är fördelat. Men proportionalismen kan också vara kombinerad med olika typer av spärrar, som alltid är avsteg från den strikta valmatematiska rättvisan. För sådana spärrar finns särskilda skäl som det naturligtvis står var och en fritt att värdera olika. Men det viktigaste motivet för spärrar är omsorgen om demokratins funktionsduglighet, och det är enligt min mening ett av-

görande motiv.

Erfarenheten visar att i länder med mycket låga spärrar eller med fullständig proportionalism får man regelmässigt ett stort antal partier i de beslutande församlingarna. Detta i sin tur gör det parlamentariska arbetet besvärligt – i värsta fall kan det leda till handlingsförlamning.

Vi har kunnat se hur besvärligt man haft och har det i Danmark, där man har en bottenspärre på 2 %. Tio partier var representerade i det gamla folketinget, elva kom in i det nya. Med en 4-procentsspärre skulle antalet partier ha varit ungefär hälften så stort. I Holland har man i praktiken ingen spärre alls. Där finns f. n. 14 partier representerade i den nedre kammaren. Tio av dessa partier har mindre än tio mandat vardera. I Israel har man 1 % som bottenspärre. Där hade man tidigare tolv partier; genom diverse sammanslagningar har man kommit ner till nio. Men i det nu utlysta valet verkar det som om partisplittringen skulle öka igen. I Västtyskland å andra sidan, där man har en spärre på 5 %, är antalet partier i förbundsdagen endast fyra. Många andra exempel skulle kunna anföras.

Det finns således erfarenhetsmässigt ett nära samband mellan valmetoden i de här avscendena och partibilden i representationen; det kommer man inte ifrån. Och det är inte alls otroligt att vi också i vårt land skulle få ett stort antal små partier i riksdagen, om den nuvarande 4-procentsspärren togs bort eller sänktes radikalt.

Om man nu anser att det är olyckligt med en långtgående partisplittring – det finns enligt min mening goda skäl för den uppfattningen – får man följaktligen acceptera inskränkningar i den absoluta proportionalismen.

I Sverige har vi efter långvarigt utredningsarbete och under bred uppslutning i riksdagen stannat för ett slags trestegssystem. För representation i riksdagen krävs 4 % av rösterna och för representation i landstingen 3 %. De partier som kommer över dessa bottenspärrar blir genom utjämningsmandat tillförsäkrade en rättvis representation. För kommunalvalen finns ingen spärre alls utöver den spärre som följer av valkretsindelningen i en del kommuner. Varje valkrets skall dock ha minst 15 mandat.

Vad gäller landsting och kommuner antogs de nu gällande reglerna så sent som år 1975. Syftet var att öka den proportionella rättvisan vid mandatfördelningen också i landsting och fullmäktige.

De tre motioner som utskottet haft att ta ställning till föreslår ändringar i valmetoden, men vad beträffar själva inriktningen av de föreslagna förändringarna går motionerna isär. Vänsterpartiet kommunisterna vill ha bort alla spärrar – vi har nyss hört herr Berndtson argumentera för detta. Två moderater vill bl. a. höja spärren i landstingsvalen till 4 % och införa en fyraprocentsspärre också i kommunerna. I en enskild folkpartimotion krävs ett system med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat också i kommunerna.

Konstitutionsutskottet har ansett att de erfarenheter av valsystemet

Onsdagen den
16 februari 1977

*Spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

som vi nu har från tre val på riksplanet visar att det fungerar bra, och utskottet har därför inte funnit skäl att tillstyrka någon ändring. Utskottet har inte heller funnit invändningarna mot den nya ordningen på landstingsnivå och kommunal nivå övertygande. Till detta kommer att vi härvidlag endast har erfarenheter från *ett* val. De förslag som nu förs fram i motionerna övervägdes även inför beslutet 1975, men riksdagen stannade med stor majoritet för den ordning som vi nu har.

Utskottet avstyrker därför enhälligt motionskraven. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag tycker att herr Fiskesjö gör sig skyldig till en förenkling av problemet med många partier och spärrbestämmelser. Om man inbillar sig kunna komma till rätta med den sociala bakgrunden till partisplittringen exempelvis i Danmark – som han talar om – genom att ha en högre spärr för representation i parlamentet, tror jag man begår ett stort misstag. Varken Glistrup, pensionärspartiet eller någon annan företeelse där är orsakad av att en mandatspärr på 2 % har ställts som villkor för parlamentsrepresentation. Den enda effekt man skulle få av att tillämpa vårt högre spärrsystem skulle såvitt jag förstår vara att tiotusentals väljare blev oreprresenterade – och vad skulle demokratin tjäna på det? Problemet Glistrup skulle man väl f. ö. inte ens formellt kunna stoppa vare sig med en 4-procents- eller en 10-procentsspärr – kanske inte med en 20-procentsspärr.

Nu säger herr Fiskesjö att vårt system har fungerat bra. Jag måste ändå fråga utskottets talesman, om han vill bestrida den tröskeleffekt nuvarande system har. Kan det vara tillfredsställande att några få röster skall avgöra om ett parti skall få 0 eller 14 riksdagsmandat?

Jag vill erinra om att redan i början av 1970-talet anfördes, bl. a. från centerhåll på mycket hög nivå, att det kunde finnas skäl att diskutera någon avtrappningsregel för att hindra tröskeleffekter. Men inte ens det vill herr Fiskesjö tydligen diskutera i dag. Varför denna negativa hållning? Finner kanske de partier, som gemensamt bär ansvaret för den dåliga grundlagskompromissen, det lugnast att över huvud taget inte röra i frågan?

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag har inte påstått att den enda orsaken till de besvärigheter som vi kan finna i olika parlament vad gäller funktionsduglighet, arbetsformer och liknande skulle vara valsystemet. Men det är oomtvistligt att en proportionalism av det slag som man har i Danmark eller Israel eller Holland – för att hålla mig till de exempel jag tog förut – verksamt bidrar till en stark uppsplittring av den beslutande församlingen på många partier. Det finns många undersökningar gjorda på det här området, och resultaten är entydiga.

Det är möjligt att man hade fått en Glistruprörelse i Danmark även

om man hade haft en fyraprocentsspärr; systemet som sådant är ju ingen garanti mot konstiga partier. Men vad vi får hålla i minnet är att just den omständigheten att ett parlament kan visa sig ha svårt att fungera bidrar till att öka allmänhetens misstro mot de agerande partierna. Om man har resonerat med parlamentariker från länder med en mycket långtgående proportionalism, har man entydigt fått besked om att de ser det som en stor olycka att de inte har litet striktare bestämmelser härvidlag.

Emellertid är det alltid besvärligt att ändra ett proportionellt system i den andra riktningen, och för den skull har man väldigt svårt att få till stånd förändringar, även om sådana ständigt diskuteras i de här länderna som jag har nämnt. Därför menar jag att vi får vara mycket försiktiga innan vi lämnar fyraprocentsspärren, som vi har stannat för i vårt land.

Sedan säger herr Berndtson att vi inte ens vill diskutera storleken på spärren. Men man får ju bestämma sig. Man kan naturligtvis ha 2 % som i Danmark, man kan också tänka sig 3 %, och man kan ha 5 % som i Västtyskland. Vi har stannat för 4 %. Det är naturligtvis en avvägning man får göra, ett beslut man får fatta, och just den procentsats man har stannat vid kan alltid diskuteras.

Vad utskottet och vi alla kan konstatera är väl ändå att den fyraprocentsspärr som vi har i Sverige har fungerat förhållandevis tillfredsställande. Systemet i övrigt har också fungerat till allmän belåtenhet, såvitt vi har kunnat finna.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Min fråga till herr Fiskesjö gällde varför man inte ens vill diskutera ett avtrappningssystem för att motverka de tröskeffekter som den höga procentsatsen 4 %, som man nu slår vakt om, ändå för med sig.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Ett avtrappningssystem måste ju konstrueras på ett eller annat sätt, och det innebär i realiteten att man sänker spärren. I själva verket tar man alltså ställning för en lägre spärr.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna 1975/76:341 av herr Hermansson m. fl. och 1976/77:49 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionerna nr 341 och 49.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 302
Nej – 15
Avstår – 2

§ 7 Införande av republik

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:24 med anledning av motion om införande av republik.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:46 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att såsom vilande anta av motionärerna framlagt förslag till ändring av regeringsformen, innebärande monarkins avskaffande,

2. att såsom vilande anta förslaget – i överensstämmelse med av motionärerna föreslagen ändring i regeringsformen 1 kap. 2 § – att upphäva gällande successionsordning (SFS 1974:307),

3. att i övrigt hos regeringen hemställa om förslag till följdändringar i lagtext och reglering av andra förhållanden som kunde föranledas av ett beslut enligt 1.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:46.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Kampen för demokrati och jämlikhet har förts mot privilegierade grupper i samhället. Den har förts och måste fortfarande föras i första hand mot dem som har den ekonomiska makten. Men den har också förts och måste fortfarande föras mot makthavarnas symboler. Monarkin – en kvarleva från feodaltiden – har tillhört dessa symboler som den härskande klassen använt för att motverka en demokratisk utveckling. Därför har också arbetarklassens kamp för demokrati och jämlikhet som ett viktigt inslag haft kampen mot monarki och för republik.

Historien uppvisar exempel på hur kungahuset också i vårt land spelat en roll i viktiga politiska avgöranden och då alltid på reaktionens sida. Kravet på att avskaffa monarkin borde haft en naturligt plats i arbetet med en ny grundlag, vars syfte angavs vara att rensa bort föråldrade

bestämmelser och anpassa grundlagen till nutidens krav. Så blev emellertid inte fallet. Genom den s. k. Torekovkompromissen enades socialdemokraterna och de borgerliga partierna om att kungahuset skall vara kvar men berövas all politisk makt och endast ha representativa och ceremoniella uppgifter. Detta är den förklaring man ger och som skall skylla över det faktum att monarkin bevaras i en grundlag som antas i 1970-talets Sverige.

Arbetarrörelsens och andra demokratiska krafters långvariga kamp mot monarkin och för republik spelades bort genom denna kompromiss. LO:s och en bred folkopinions krav på republik offrades. Den feodala överhetssymbolen, börsrätten till vad som i grundlagspropositionen kallades "landets högsta värdighet", behölls, och det kungliga hovet kan alltjämt användas för att leda bort uppmärksamheten från dagens verkliga problem.

Monarkin med börsrätten till ett framstående ämbete i dagens Sverige strider mot varje strävan till demokrati och jämlikhet. I en tid då jämlikhetskraven reses med allt större styrka ter sig detta system fullkomligt orimligt. De i konstitutionsutskottet företrädde partierna har enats om avstyrkande av vpk-motionen om övergång till republik. Låt mig fråga företrädarna för dessa partier om de anser monarkin överensstämma med viktiga principer i deras program.

Monarkin kan inte stämma överens med socialdemokraternas uttalade strävan att "låta demokratins ideal sätta sin prägel på hela samhällsordningen", och den strider direkt mot programmets krav på republik.

Monarkin kan inte stämma överens med folkpartiets tal om att "en demokratisk människosyn har sin giltighet i hela samhället" och "att skapa lika chanser för alla".

Monarkin kan inte stämma överens med centerpartiets tal om "alla människors lika värde och rättigheter", som sägs vara grunden för centerpartiets politik.

Det är knappast meningsfullt att fråga om monarkin stämmer överens med den rojalistiska högerens – moderata samlingspartiet – uttalanden om "ett samhälle där den enskildes kunnighet och naturliga förutsättning kommer till sin rätt". Med detta partis ohöljda försvar för fåtalsvälde och maktsymboler bör det naturligtvis inte vålla några större samvetskval att ställa monarkin framför fraserna.

Det torde vara främmande för alla politiker att deras samhällsuppgifter och ämbeten skall kunna gå i arv genom börsrätt. Men hur kan man då försvara monarkin? Detta går inte ihop.

Vänsterpartiet kommunisterna har konsekvent företrätt uppfattningen att monarkin bör avskaffas och republik införas. Detta har vi krävt vid grundlagsfrågans behandling. Detta har vi krävt årligen i riksdagen. Vi fullföljer därmed ett gammalt krav från arbetarrörelsens kamp. Det är beklagligt att socialdemokraterna böjt sig för de borgerliga krafterna och medverkat till att monarkin alltjämt finns kvar.

Vårt krav upprepas i motionen 46 till årets riksmöte. Konstitutions-

utskottet avstyrker motionen på fyra rader med hänvisning till den ståndpunkt man intog i samband med författningsreformen och vid senare behandling av detta motionskrav.

Motionen i fråga har vållat livlig debatt i massmedia, och jag vill därför ta tillfället i akt att diskutera några av de frågeställningar som aktualiserats.

I motionen pekas på hur Torekovkompromissen medförde att det som har betydelse för vår tids överklass bevarades: kungadömet som en institution, som ett medel att befästa ojämlikhet som princip, som en möjlighet att förhålliga överklassen, dess livsstil och ideal, att utveckla chauvinism och ge den verkliga överheten ett skimmer av romantik, tradition och värdighet. Vi påvisade i detta sammanhang den betydelse man givit kungahuset när det gäller att sprida överhetens livsföreställningar, skapa verklighetsflykt och fördumning. Vi pekade på den ideologiska apparat som söker sprida glans och sagostämning kring hovkretsarna. Sättet att utnyttja monarkin exemplifierades med orden att fyllefester blir glansfulla parader genom kungligheter och ordensband.

Därmed var debatten i gång. Inte om det väsentliga, att man utnyttjar monarkin för att tjäna bestämda syften, utan om hur många glas kungliga personer brukar tömma och hur festerna på slottet förlöper – en fråga som motionärerna faktiskt inte befattat sig med.

I min vildaste fantasi hade jag inte kunnat föreställa mig att tidningarnas bildarkiv var så fyllda med kungliga personer hållande snaps- eller vinglas i händerna. Det finns i veckopressen en mängd exempel på detta. Sida efter sida i vissa tidningar fylldes med bilder och, som det heter, "sanningen om kungens fyllefester". I en tidning, SE, tyckte man tydligen att det verkade för futtigt att visa glas, så man drömde till med en bild av kungen bärande en hel låda whisky ombord på en segelbåt i tvåmiljonärsklassen. Den typen av debatt har man fört i frågan om monarki eller republik.

Jag medger, herr talman, att hade man kunnat ana att den i sammanhanget ointressanta frågan om alkoholkonsumtionen vid vissa sammankomster skulle tas som förevändning för att dölja försöken att använda kungligheterna för att främja klassamhällets bestånd, kunde formuleringen varit en annan. Exempelvis: Fyllefester, saftkalas och andra jippon blir glansfulla parader genom kungligheter och ordensband!

En genomgång av ett par av de tidningar som frossar i detaljer om kungligheters liv visar en intressant provkarta på hur man söker ge olika jippon en kunglig glans. Utom de representativa och ceremoniella uppgifter som utskottet talar om visar tidningsreportagen en rik provkarta på andra tillställningar – alltifrån privata fester hos finansfamiljer till kanotfärder med "Punschklubben", invigning av affärscentra och utdelning av en klapp på en jakthunds huvud.

Det har sagts att vpk-motionen skulle vara kränkande för kungen och drottningen. Låt mig säga att om något är kränkande för enskilda personer i detta sammanhang så är det inte att ifrågasätta utnyttjandet av kung-

ligheter för bestämda syften utan just att utnyttja dem så som vissa pressorgan gör.

De som så värtaligt brukar beskriva kungaparets förtjänster borde dra slutsatsen att dessa personer vore värda ett bättre öde än att uppvisas i alla möjliga och omöjliga sammanhang.

Att få sitt liv utlämnat – det må gälla semesterresan, festsalen eller sängkammaren – genom pressorgan som har det dubbla syftet att öka lösnummerupplagorna och leda bort uppmärksamheten från verkliga problem är i högsta grad kränkande.

Det är monarkin som system vänsterpartiet kommunisterna vill avskaffa och därmed också ta bort en symbol för reaktionära krafters försök att motverka kraven på demokrati och jämlikhet.

Det är begripligt att de tidningar som nu kan uppvisa stigande upplagor som följd av den rojalistiska yra som under senare tid blåsts upp kring tronskifte, romanser och kungabröllop skriar högljutt inför tanken på att berövas ett så givande objekt som kungahuset.

I en uppsats vid Journalisthögskolan i Stockholm av Y. Johansson och M. Törngren karakteriseras vissa tidningars reportage om kungliga romanser och galaföreställningar som "journalistisk spiksoppa" baserad på "mycket få fakta".

"Det går svårligen att tänka sig någon annan genre där man kan skriva så mycket och så ofta om ingenting i så stora upplagor. Och där man kan sälja detta ingenting i så stora upplagor", sammanfattar man i uppsatsen.

Det är inte svårt att se ett mönster i denna typ av skrivelser och detta utnyttjande av kungahuset. En tidning, som av någon anledning kallas Hänt i Veckan, lyckas alltid hitta kungliga händelser men förtiga verkliga.

Det var enligt Hänt i Veckan en stor nyhet att, som det hette i rubriken, Silvia berättar om sina babybestyr! Förgäves fick man leta efter en notis som kunde berätta om sådana händelser som varsel om arbetslöshet för tiotusentals anställda från Norrbotten i norr till Blekinge i söder. Vad som hände de anställda i Olofström – där förtvivlan är stor, inte minst bland många invandrarfamiljer – skall man glömma när man får höra att drottningen sticker barnkläder själv.

Svensk Damtidning talar om att drottning Silvias väntade barn vållar schism på slottet. Inför denna skakande nyhet bör de hundratals kvinnor på Algots i Skellefteå, som nyligen utropade sin förtvivlan över att förlora sina jobb på grund av privatkapitalets spekulationer, naturligtvis intressera sig för annat än sådana saker som om de har jobb eller ej.

Allt löser sig dock, som i samma tidnings moderna "Askungesaga":

"Men efter långa svåra år kunde Silvias och kungens romantiska saga få ett slut. Ett slut så lyckligt som man överhuvudtaget kan önska sig. Den vanliga flickan hade äntligen blivit drottning." Det är tidningens framställning.

Där ser ni, flickor, som slåss för jämlikhet – det är lösningen på era problem enligt veckopressens kungareportage!

Nr 72

Onsdagen den
16 februari 1977

*Införande av
republik*

Vpk-motionens påstående att kungahuset används för att skapa verklighetsflykt och fördumning bekräftas varje vecka när löpsedlarna för tidningar som Hant i Veckan och Svensk Damtidning hängs ut vid försäljningsställena.

Jag skall be att på TV-skärmen få visa en bild. Den visar storfinansens intresse av att utnyttja kungahuset. Det är ett tidningsreportage med stora rubriker och bilder. Där heter det: "Ett privat flygplan brukar hämta kungaparet till helger tillsammans med storfinansen". I uppräknningen återfinns cheferna för en rad storföretag som Stora Kopparberg, SAAB, Mölnlycke Marin, Atlas Copco, Johnson-koncernen, ABU och Kema-Nord.

Storfinansens intresse för kungahuset påminner om det fenomen hos de indoeuropeiska folken som uppmärksammades i poeten T. S. Eliots dikt Det öde landet, nämligen att kungens potens är av den allra största betydelse för landets avkastning, ja, en lyckad befruktning på det kungliga planet innebär en utomordentligt gynnsam prognos för landets näringsliv, och omvänt att om kungen sviktar så sviktar också lönsamheten.

I arbetarrörelsens tidigare år var kampen mot monarkin en viktig del av kampen för demokratin. Så är det också i dag. Man kan inte framgångsrikt kämpa för demokrati och jämställdhet och samtidigt slå vakt om ett system som är en kvarleva från en förgången tid, från feodalsamhället. Det sätt varpå kungahuset utnyttjas i propagandan tjänar reaktionära syften och motarbetar progressiva strävanden. Försöken att framställa kravet på monarkins avskaffande och införandet av republik som något annat än en demokratisk principfråga är avsedda att vilseleda. Vpk-motionen är ett fullföljande av arbetarrörelsens och andra demokratiska krafters principiella ståndpunkter. I en tid när kravet på vidgad demokrati och ökad jämlikhet reses med allt större kraft går det inte att komma förbi frågan om monarkins avskaffande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen 1976/77:46.

Herr BOO (c):

Herr talman! Med hänvisning till utskottets redovisning och motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 46 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 46.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 277
Nej - 22
Avstår - 11

Nr 72

Onsdagen den
16 februari 1977

*Stöd till viss
teaterturné*

§ 8 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

1976/77:18 med anledning av propositionen 1976/77:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

Utskottets hemställan bifölles.

§ 9 Föredrogs kulturutskottets betänkande 1976/77:28 med anledning av propositionen 1976/77:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt gäller kulturändamål samt motion om ekonomiskt stöd till viss teaterturné.

Punkterna 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Stöd till viss teaterturné

I motionen 1976/77:1124 av fru Backberger (vpk) och herr Hermansson (vpk) hade hemställts att riksdagen beslutade att på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under rubriken Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner anvisa 750 000 kr. att användas till det s. k. Tältprojektet.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1124.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort, men jag kan givetvis inte överträffa herr Boo i lakonism. Jag har inga ambitioner i den vägen.

Det är med en viss förvåning som jag konstaterar att vpk har fått totalt avslag på sin motion om stöd till det s. k. Tältprojektet. Det är ett projekt inom de fria teater- och musikgruppernas ram som kommer att starta den 1 maj i år med premiär i Göteborg. En grupp på 60 personer – skådespelare, musiker osv. – skall under nästan ett halvår turnera i Sverige med en föreställning som skildrar något så intressant som arbetarklassens historia från 1880 och fram till nu. Med på turnén är inte bara dessa 60 personer, utan där ingår också 23 lastbilar, husvagnar, per-

Onsdagen den
16 februari 1977

*Stöd till viss
teaterturné*

sonbilar och bussar.

Denna idé har förberetts på ett, efter vad jag kan förstå, mycket seriöst sätt. Den kommer från gruppen Nynningen i Göteborg och utvecklades förra året vid ett veckolångt seminarium. Där deltog inte bara kulturarbetare av olika sorter utan också en liten grupp forskare som är specialister på arbetarrörelsens historia.

Vi ser detta tältprojekt som ett mycket betydelsefullt inslag i det svenska kulturlivet. Det är viktigt i kampen för yttrandefriheten, viktigt i kampen för den antikommersiella kulturen, och det är naturligtvis också betydelsefullt därför att man bidrar till att berika kunskapen om den svenska arbetarklassens historia. Det är alltså ett mycket viktigt inslag i svensk nutidshistoria.

Utskottet har avstyrkt vår motion om ekonomiskt bidrag med motiveringen att kulturrådet redan har gett ett anslag på 20 000 kr. till ett seminarium som har hållits i år för planering och samordning av tältprojektet. Man hänvisar vidare till att flera av de musik- och teatergrupper som skall delta i Tältprojektet har fått så att säga ordinarie verksamhetsbidrag för året.

Det är då viktigt att se något på ekonomin för Tältprojektet. Man beräknar att det kommer att kosta omkring 1 milj. kr. Man har fått in ungefär 250 000 kr. genom att ordna stödgalar i Stockholm, Göteborg och Malmö samt genom att öppna eget postgirokonto. Detta betyder att man i dagens läge saknar 750 000 kr.

Utskottet framhåller att de fria grupperna har fått anslag, vilket är riktigt. De fria grupperna hälsar med tillfredsställelse anslagsökningen i årets budget. Men, herr talman, det anslag som de fria grupperna redan har beviljats i budgeten gäller endast ordinarie verksamhet. Även om man tänker på den anslagsökning som grupperna har fått i årets budget, är deras ekonomi och allmänna situation ytterst pressad.

Tältprojektet är inte ett inslag i gruppernas ordinarie verksamhet utan ett helt separat projekt, som förutsätter – vilket jag tidigare varit inne på – avsevärda personella resurser, ett stort personligt engagemang, bilar, det stora tältet m. m. Det fordras att hela personalstyrkan frigörs från den ordinarie verksamheten. De fria grupperna måste därför trappa ned sin ordinarie verksamhet, vilket kommer att försvaga deras vanliga ekonomi.

Jag tycker att det är litet förvånande att hela vårt anslagsyrkande avstyrks. Vi hälsar med tillfredsställelse att Arbetarrörelsens arkiv har fått sina anslagskrav tillgodosedda. Med hänsyn till den förståelse som regeringen har visat för de fria grupperna trodde vi att tältprojektet skulle behandlas mer generöst.

Vpk ser Tältprojektet såsom ett väldigt viktigt inslag i kampen för den fria kulturen och för att vidga kunskapen, inte bara om arbetarklassens utan också om hela svenska folkets historia. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till motionen 1124.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! I motionen 1124 hemställs, som fru Backberger påpekade, att riksdagen på tilläggsbudget II för innevarande budgetår skall anvisa 750 000 kr. till Tältprojektet. Detta har kulturutskottet ställt sig avvisande till.

Motionärerna begär att summan skall ställas till förfogande under anslagsrubriken Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner. Detta är omöjligt redan av formella skäl. Budgetposten avser statsanslag till fasta institutioner, som bl. a. uppbär bidrag också från kommuner eller landsting. Här är det inte fråga om en institution utan just en för ett speciellt ändamål tillskapad turnégrupp.

För detta projekt, som enligt motionen skall dra en kostnad av 1 milj. kr., har man ansökt om pengar från statens kulturråd, vilket fru Backberger framhöll. Kulturrådet har tvingats säga nej. Kulturrådet har som vi alla vet möjligheter att ge bidrag till åtskilliga ändamål. Men det finns faktiskt ingen bidragsrubrik som riktigt passar in på projekt av denna typ. Till detta kommer att man helt enkelt saknade pengar. Det är också fråga om ett mycket stort belopp, avsett för ett enda projekt.

Vi har i utskottet hänvisat till att de grupper som ingår i Tältprojektet har fått anslag ur den pott som finns för fria musik-, dans- och teatergrupper. Mot bakgrund av de skäl som jag här har redovisat hade utskottet självfallet ingenting annat att göra än att avstyrka motionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Det är tydligt att herr Sundman hakar upp sig på formella skäl. Jag anser emellertid – kanske litet övermaga – att mina argument har mycket stor tyngd. När det finns så starka argument för att stödja ett visst projekt borde man kunna vidga den formella ramen för att ge utrymme för ett så viktigt projekt som Tältprojektet.

Om det inte är möjligt att på tilläggsbudget II till statsbudgeten anvisa anslag till sådana här frilansprojekt, bör man i framtiden se till att man vidgar de formella ramarna, så att det blir möjligt att ansöka anslag även för fria teater-, dans- och musikgrupper, vilka – något som herr Sundman borde vara medveten om – har en väldigt ansträngd ekonomi.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Fru Backberger har alldeles rätt. Situationen är besvärlig för många av de här grupperna. Och fru Backberger undrade varför utskottet inte kan vidga ramarna och föreslå riksdagen att bevilja ett särskilt anslag. Det går faktiskt inte att riksdagen hoppar in och tillskapar nya anslagsposter inom ett område som skall hanteras av kulturrådet. Kulturrådets uppgift är ju att bereda och granska ärenden av den här typen och att fördela av riksdagen anvisade medel till grupper, organisationer, institutioner osv. inom kultursektorn. Det är möjligt att det hela hade legat litet annorlunda till, om initiativtagarna till Tältprojektet, som för-

Onsdagen den
16 februari 1977

*Stöd till viss
teaterturné*

visso alla tycker är ett mycket intressant projekt, hade tagit litet bättre tid på sig och börjat gräva startgroparna kanske ett år tidigare.

Fru Backberger påpekade också att man bör vidga ramarna mera allmänt när det gäller anslag för kulturaktiviteter inom den här sektorn, och jag håller med henne. Det fattas kanske en anslagspost, av typen Bidrag till särskilda projekt, och det är min förhoppning att vi så småningom skall få också ett speciellt anslag, avsett för sådana här uppdykande och, som jag menar, intressanta och spännande planer. Men just i dag finns inte de pengarna, och situationen är som den är.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Jag vill då bara rikta en mycket kort fråga till Per Olof Sundman: Kan jag vidarebefordra den repliken som ett löfte till Teatercentrum och till Tältprojektet att om de tar längre tid på sig till förberedelser och planering så kan de räkna med en mera generös behandling?

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte stå här och lova någonting för riksdagens del. Däremot kan jag uttala min mening, och den återfinns i protokollet. Men om ett projekt planeras på längre sikt och det redovisas mera i detalj vad det handlar om, vilka kostnader det rör sig om osv., så får kulturrådet längre tid för sin handläggning, och då ligger ärendet naturligtvis bättre till.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Jag har just fått ett meddelande om att formalismen har frångåtts åtminstone på en punkt. Socialministern har givit bidrag till vissa handikappade enligt ungefär samma regler som jag här har varit inne på.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1124 av fru Backberger och herr Hermansson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Backberger begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit motionen nr 1124.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Backberger begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 292
Nej – 16
Avstår – 1

Nr 72

Onsdagen den
16 februari 1977

Rundradioverksamheten

§ 10 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1976/77:29 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till kyrkliga ändamål jämte motion

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 11 Föredrogs kulturutskottets betänkande 1976/77:30 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller rundradioverksamheten samt investeringsanslag till televisions- och ljudradioanläggningar m. m. jämte motion.

Punkten 1

Rundradioverksamheten

Regeringen hade i propositionen 1976/77:100, bilaga 12 (utbildningsdepartementet), s. 88–99, berett riksdagen tillfälle att yttra sig i anledning av vad föredragande statsrådet anförde rörande rundradions verksamhet samt mottagaravgifterna.

Kostnaderna för rundradioverksamheten under budgetåret 1977/78 beräknades i propositionen komma att uppgå till 1 133,2 milj. kr. I detta belopp ingick Sveriges Radios kostnader för den allmänna programverksamheten med 786,2 milj. kr. Utgångspunkten för denna beräkning var att verksamheten skulle bedrivas på i stort sett oförändrad ambitionsnivå. I propositionen redovisades vidare att behållningen i rundradiorörelsens fond, i vilken mottagaravgifterna flöt in, vid innevarande budgetårs utgång beräknades uppgå till 239 milj. kr. Kostnads- och intäktsutvecklingen var sådan att fonden under budgetåret 1977/78 kom att uppvisa ett underskott om inte mottagaravgifterna höjdes. Därför hade föreslagits en höjning fr. o. m. den 1 juli 1977 av den allmänna mottagaravgiften med 60 kr. från 220 kr. till 280 kr. per år och av den särskilda tilläggsavgiften för innehav av färg-TV-mottagare med 20 kr. från 100 kr. till 120 kr. per år. Därjämte hade föreslagits att den särskilda ljudradioavgiften avskaffades fr. o. m. den 1 april 1978.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:756 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen beslutade att bevilja Sveriges Radio 847 500 000 kr. för den allmänna programverksamheten under budgetåret 1977/78,

2. att riksdagen om detta yrkande ej vann bifall skulle avslå den föreslagna höjningen av mottagaravgifterna.

Onsdagen den
16 februari 1977

*Rundradioverk-
samheten*

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:756 förklarade sig inte ha funnit anledning till erinran mot vad föredragande statsrådet i propositionen 1976/77:100, bilaga 12, anfört rörande rundradios verksamhet samt mottagaravgifterna.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I vpk-gruppens motion nr 756 har vi dels tagit upp vissa allmänna synpunkter på Sveriges Radios verksamhet, dels behandlat förslaget om en höjning av licensavgifterna. Regeringens förslag innebär som bekant att den allmänna mottagaravgiften från den 1 juli i år skall höjas med 60 kr., från 220 till 280 kr. per år, och den särskilda tilläggsavgiften för innehav av färg-TV-mottagare med 20 kr., från 100 till 120 kr. per år. Däremot föreslås att den särskilda ljudradioavgiften avskaffas från den 1 april 1978.

En höjning av den allmänna mottagaravgiften med nära 30 % är ju en mycket kraftig prishöjning. Den motsatta utvecklingen hade varit den önskvärda: att man kunnat minska avgifterna för att så småningom helt slopa dem, på samma sätt som man nu gör med den särskilda ljudradioavgiften. Tillgången till radio och TV spelar en så viktig roll i dagens samhälle att den borde få karaktären av en allmän kulturell nytthet, fri och tillgänglig för alla.

Höjningen av TV-licenserna betyder en utgiftsökning som är kännbar för många pensionärer och låginkomsttagare. Vi är därför tveksamma inför höjningen. Ett oavvisligt villkor för en sådan höjning måste enligt vår mening vara att Sveriges Radio bibehåller minst nuvarande programstandard. Enligt de för radio- och TV-verksamheten ansvariga blir detta inte fallet med den nedprutning av anslagskraven som regeringen gjort och som kulturutskottet nu godkänt. Vi har därför krävt att Sveriges Radio skall få de 847,5 milj. kr. för den allmänna programverksamheten som man begärt och ställer detta som villkor för att gå med på licenshöjningen. Radiofonden kan gå emellan med det nödvändiga beloppet, precis som den gjorde i fjol.

Kulturutskottet säger ingenting annat om vår motion än att det avstyrker den. Jag tycker, herr talman, att det är närmast skandalöst att skriva utskottsbetänkanden på det här sättet. Utskottens uppgift är enligt grundlagen att bereda ärendena. Detta gäller givetvis även motioner. Beredning måste rimligen innebära att man i utskottens betänkanden också inför allmänheten redovisar skälen till att man tillstyrker eller avstyrker en motion. Utskotten är inte till för sin egen skull eller för enbart riksdagsledamöternas skull. Utskottens arbete är ett led i den grundlagsenligt fastslagna parlamentariska ordningen för fattande av beslut, och jag måste allvarligt be herr talmannen, som är den högste ansvarige för riksdagens arbete, att ägna sin uppmärksamhet åt denna fråga. Det är inte bra för riksdagens anseende och förankring inom folket, om utskotten fortsätter att på detta nonchalanta och maktfullkomliga sätt av-

färda motioner, de må komma från vilket parti eller vilken riksdagsledamot som helst.

Herr talman! Jag är medveten om att vi snart har att vänta ett betänkande från radioutredningen. Vi anser det ändå riktigt att i detta sammanhang, eftersom det är det enda tillfälle då vår motion med dess mera allmänna behandling av radio- och TV-verksamheten kommer upp till diskussion i riksdagen, ge några synpunkter på verksamheten vid Sveriges Radio.

Vårt parti har en positiv inställning till huvudinnehållet och grundprinciperna i avtalet mellan Sveriges Radio och staten. Detta avtal måste försvaras. Men samtidigt måste givetvis en kritisk granskning göras av det sätt på vilket dessa principer följs i praktiken.

En kritisk analys av programutbudet i televisionen har nyligen gjorts i en uppsats av Christina Ahlgren och Erik Sundberg vid institutionen för teater- och filmvetenskap vid Stockholms universitet. Jag skall tillåta mig att referera några resultat av undersökningen.

Vid denna undersökning har man under en vecka följt alla program i TV 1 och TV 2. Från undersökningen har uteslutits den del som var finansierad av skattemedel, dvs. utbildningsprogram, liksom också rena nyhetssändningar och sportsändningar. Analysen av det återstående programutbudet visar: 65 % av programmen var av svenskt ursprung, 35 % var utländska program, varav majoriteten, eller ungefär 60 %, kom från England och USA. Inte mindre än 82 % av de utländska programmen kom från USA och Västeuropa. Tre fjärdedelar av programmen var serier eller följetonger. När det gäller förhållandet mellan faktaprogram och underhållningsprogram visade det sig att inte mindre än 83,5 % av programmen måste klassificeras som underhållningsprogram, dvs. mer än fyra femtedelar.

Man har också undersökt den politiska tendensen i programmen. Det visar sig att 83,5 % av programutbudet kunde betecknas som samhällskonserverande. Som rent reaktionära program betecknades 8 % av programmen – de var samtliga importerade från England och USA. De program som kunde betecknas som på något sätt samhällsförändrande uppgick inte till mer än 8 %, och 0,7 % av programmen kunde sägas ha en revolutionär inriktning. Så mycket sanning finns det alltså i klyschan om televisionens "vänstervridning"!

De bägge undersökarna drar följande slutsats: "Den svenska televisionen är ett medium som ur vår egen kulturkrets spottar ut underhållningsprogram i serieform som stryker våra värderingar medhårs och som har en låg kvalitet."

De säger också efter sin granskning av programmen mot bakgrund av de principer som finns i avtalet mellan Sveriges Radio och staten:

"Vår slutsats blir enkel: Vi ser vår nuvarande TV som ett brott mot radiolagen och avtalet med staten. En grundlig genomgång av utbudet i sin helhet vore befogat i radionämnden, istället för bedömandet av struntsaker om enskilda program. Vi kräver att radionämnden snarast

påbörjar en sådan granskning av utbudet och sedan dömer därefter!"

Herr talman! Det finns ytterligare mycket att säga om Sveriges Radios verksamhet, både positivt och negativt. Jag har här riktat uppmärksamheten, med exempel från en vetenskaplig undersökning, på den allmänt samhällskonserverande tendensen i TV-programmen, på de reaktionära värderingar som ofta förekommer och på den riktiga dominansen för underhållningsprogram och för serier och följetonger.

Det är ingen tvekan om att det programutbud som finns i radio och TV reser en rad problem. Vårt parti hävdar att enda sättet att komma till rätta med de missförhållanden som nu finns i Sveriges Radios programutbud är följande:

att hävda yttrandefriheten som en bärande princip för kulturlivet och opinionsbildningen,

att slå vakt om Sveriges Radio som ett odelat företag med samlad styrka att hävda sin självständighet mot mäktiga påtryckare,

att värna huvudinnehållet i avtalet mellan staten och Sveriges Radio, att hindra alla försök att släppa reklamen fri i programmen,

att ge alla slags medarbetare förtroende att inom avtalets ram fritt förverkliga olika programambitioner,

att ge utrymme åt olika yttringar inom kultur- och samhällslivet, samt

att bevilja Sveriges Radio anslag för dess verksamhet så att den blir kulturpolitiskt försvarbar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 756.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Herr Hermansson har framfört vissa allmänna synpunkter på Sveriges Radios verksamhet. Han har berört dels några självklara ting, dels några mycket kontroversiella, t. ex. hur Sveriges Radio skall finansieras, genom avgifter eller på annat vis. Han har vidare framfört kritik mot kulturutskottet för att skrivningen är alltför kort – den är skandalöst kort, sade herr Hermansson.

Nu har vi en radioutredning som väntar bakom hörnet. Vi kommer att få en mycket livlig radiodebatt i vår. Utskottet har inte funnit skäl att mot den bakgrunden fördjupa sig i dessa problem. Vi kommer att få en klarläggande och omfattande debatt.

Jag skall i stället dröja vid de två klämmarna i vpk-motionen 756.

Enligt den första klämman vill vpk höja anslaget till Sveriges Radios allmänna programverksamhet. Sveriges Radio har begärt att få 847,5 milj. kr., och det äskandet har i budgetpropositionen prutats till 786,2 milj. kr. Vpk vill att Sveriges Radio skall få det belopp företaget har äskat. Kulturutskottet har vid sin behandling av propositionen och motionen stannat för propositionens lägre belopp.

Utan att fördjupa mig i resonemangen vill jag ändå göra två påpekanden. Det sägs att vpk "ensamt i riksdagen slagits för att SR skall få möjligheter att hålla samma programstandard som under 1972". Den historieskrivningen är inte korrekt, men jag skall inte fördjupa mig i

det.

Det andra påpekandet gäller vad som skrivs om den höjning av anslaget till den allmänna programverksamheten som genomdrevs i riksdagen förra året. De medel som då anvisats i budgetpropositionen höjdes av riksdagen med 35 milj. kr. Centern, folkpartiet och moderaterna var med på att driva igenom de här kvalitetsmiljonerna tillsammans med vpk.

Men i år vill regeringspartierna – står det i motionen – ”alltså ta tillbaka det som de i fjol var med om att ge ut”. Detta är inte heller korrekt. Det är dessutom en smula ologiskt. Det förhåller sig ju faktiskt så att de här 35 miljonerna finns med i budgetpropositionens förslag också i år.

När Sveriges Radio i höstas lade fram sitt äskande, utgick man naturligtvis ifrån förra årets anslag, alltså det som då fanns i budgetpropositionen plus den nämnda förstärkningen på 35 miljoner. När regeringen i budgetpropositionen i år har prutat på äskandet, är de här 35 miljonerna naturligtvis fortfarande kvar i bilden. De är inte borttrollade. De har inte blivit tillbakatagna. De kan inte tas tillbaka.

Sveriges Radio har i sin framställning räknat med allmänna kostnadsökningar under kommande budgetår på 15 %. Regeringen har i sitt förslag kalkylerat med en kostnadsstegring på drygt 8 %. Det är den kostnadsökning som man i år utgått ifrån mera generellt i budgetsammanhang.

Det är dessa beräkningsgrunder som ger huvudparten av skillnaden mellan vad radion äskat och vad propositionen föreslår.

Situationen var förra året mera komplicerad. Då hade kostnadsökningarna redan skapat en situation där Sveriges Radio hade drastiskt försämrade möjligheter att engagera bl. a. frilansare. Genom höjningen med 35 miljoner, de s. k. kvalitetsmiljonerna, blev det avsevärt bättre. Hur stor del av dessa 35 miljoner som direkt kunnat nyttjas för att köpa tjänster utifrån, alltså av frilansare, och som verkat direkt kvalitetshöjande, det vet vi inte i dag. Vi får vänta till dess vi har Sveriges Radios redovisning för innevarande budgetår. Men jag törs gissa att det var en icke obetydlig del av pengarna som gick direkt till detta ändamål.

Dessa 35 miljoner finns alltså med nästa budgetår. Frågan är bara vilken procentsats kostnadsökningarna skall beräknas efter. Sveriges Radio räknar på ett sätt, propositionen räknar med ett lägre tal. Kulturutskottet har accepterat propositionens beräkning.

Nu handlar radions äskanden inte bara om procentuella kostnadsökningar. Det är också fråga om kostnader för vissa åtgärder till följd av lagar och avtal på arbetsmarknaden, insatser för personalutbildning, kostnader för lokala nyheter osv. Men jag tror inte det finns skäl att ta upp dem till diskussion här och i dag. Som jag sade inledningsvis, kommer ju ändå inom kort det betänkande från radioutredningen som aviserats länge. Då kan vi få goda skäl att börja om från början med att diskutera en hel del frågeställningar.

I yrkande 2 i vpk-motionen krävs att om anslaget till Sveriges Radio inte höjs till äskade 847,5 milj. kr. – då skall riksdagen också säga nej

till den i propositionen föreslagna höjningen av mottagaravgifterna.

Detta yrkande framstår för mig som obegripligt. Mottagaravgifterna har länge stått stilla, och radiofondens behållning har minskat undan för undan under senare år. Avgifterna måste helt enkelt höjas. Den höjning som nu föreslås är måttlig. Höjningen av avgifterna motsvarar inte ens de av regeringen föreslagna och av vpk kritiserade anslagshöjningarna till radioverksamheten.

Detta yrkande i vpk-motionen är inte bara obegripligt, det är helt orimligt – om man inte tänker sig att mycket snabbt genomföra en helt ny finansieringsform för Sveriges Radio.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Sundman har här försökt motivera kulturutskottets ståndpunkt. Det är jag tacksam för, men jag tycker att han då också borde ha erkänt att det hade varit lämpligt att kulturutskottet i sitt betänkande försökt att på något sätt motivera sin ståndpunkt. Det kan nämligen, som jag förut sade, inte vara tillfredsställande från vare sig riksdagens eller allmänhetens synpunkt att utskotten när de vill att motioner skall avslås inte skriver någonting annat än att man avstyrker motionen. Det är ju ingen motivering över huvud taget, och det är detta som jag anser att vi måste få en ändring på. Fortsätter man på den inslagna kursen kommer det, som jag framhöll, att skada riksdagens anseende och av stora delar inom allmänheten att betraktas som ett uttryck för maktmissbruk.

Jag vill därefter ta upp herr Sundmans argumentering. Han citerade några stycken ur vår motion, men jag hade varit tacksam om han hade citerat korrekt allt vad vi skrivit. När det gäller vad som hände förra året skriver vi alltså att vpk "länge ensamt i riksdagen slagits för att SR skall få möjligheter att hålla samma programstandard som under 1972". Vi anser att det var ett historiskt korrekt omdöme. Sedan behandlar vi vad som hände förra året, när de borgerliga partierna "slog följe med vpk och beviljade ett kulturpolitiskt motiverat extra anslag".

Nu säger herr Sundman, när han går vidare i texten, att detta naturligtvis är inräknat i det anslag som Sveriges Radio får för nästa år och att det därför inte är korrekt att som vi har gjort säga: "De borgerliga vill alltså ta tillbaka det som de i fjol var med om att ge ut." Jag tror herr Sundman har litet grand missförstått innebörden i den senare satsen. Det är ju så att kostnaderna har stigit – jag kanske senare kan återkomma till hur mycket man kan beräkna kostnadsstegringen till för nästkommande år, men det är obestridligt att det föreligger en kostnadsstegring. Om man vill behålla samma kvalitet på programverksamheten räcker det då inte att ha kvar de 35 miljonerna som man fick ett år i extra anslag, utan det är självklart att det krävs ökade anslag hela tiden, eftersom kostnadsutvecklingen är snabb. Innebörden i den borgerliga regeringens förslag i den sats som herr Sundman läste upp var att produkten

av regeringens prutning på Sveriges Radios anslagskrav är att man vill ta tillbaka den bibehållna eller, om jag tolkar det optimistiskt, förbättrade programverksamhet som man i fjol var med om att finansiera. Det är alltså det – själva kvaliteten i programutbudet – vi syftar på.

Sveriges Radios ledning har framhållit att minskningen av SR:s anslagskrav innebär en försämring av programverksamheten, och det är det som vi anser vara oberättigat.

Sedan kan man naturligtvis diskutera om kostnadsökningen bör beräknas till 8 %, 12 %, 15 % eller till någon annan siffra. Jag har inte funnit att vare sig kulturutskottet eller herr Sundman har anfört något som helst vägande skäl för att kostnadsökningen skulle kunna begränsas till 8 %. Om det finns några sådana skäl ber jag herr Sundman att framföra dem här, så att jag kan försöka att sakligt ta ställning till hans argument på den punkten, men jag har hittills inte hört någon anföra några bärande skäl för att kostnadsökningen skulle kunna begränsas till den procent-satsen.

Vi har velat medverka till att kvaliteten hålls uppe i Sveriges Radios program. Vi tror det är ett krav som stöds av stora delar av dem som lyssnar på radion och ser på TV, men då är det också nödvändigt att Sveriges Radio får dessa ökade anslag. Jag medger gärna att det finns ett inslag av utpressning i det andra yrkandet, där vi säger att får man inte den här kvaliteten, då tycker vi heller inte det är befogat att gå med på en höjning av mottagaravgifterna. Det är ett fullt logiskt krav, och jag förstår därför inte herr Sundmans invändning på den punkten.

Vidare vill jag gärna säga att jag tycker att man på allvar måste börja diskutera frågan om en annan finansiering av Sveriges Radios verksamhet. Den borde, som jag förut sade, betraktas som en allmän kulturell nytthet, fri och tillgänglig för alla. Jag hoppas verkligen att radioutredningen på något sätt behandlar denna fråga och lägger fram ett förslag som är progressivt och riktigt och som vi här i riksdagen kan ta ställning till.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Det var mycket på en gång! Jag är fallen för att vara kortfattad, men även om jag föredrar lakonismer vill jag inledningsvis gärna ge herr Hermansson rätt i att när man tänker efter är nog skrivningen i kulturutskottets betänkande väldigt kort. Det är alldeles riktigt, och jag skall tänka på det i framtiden; jag är inte oförfärdig.

Herr Hermansson sade bl. a. att centern förra året slog följe med vpk när det gällde att få fram kvalitetsmiljonerna. Jag kan vända på steken och säga att jag till min glädje noterar att vpk slog följe med centern den gången.

De där 35 miljonerna spökar fortfarande, men de finns kvar i medelsanvisningen. Frågan är bara om summan skall höjas med ungefär 15 % eller med ca 8,3 %. Sveriges Radio vill höja med 15 %, och regeringen och utskottet tror att 8,3 % kommer att räcka.

Om den framtida finansieringen skall ske via avgifter eller över statsbudgeten är en mycket stor fråga, och den får vi som sagt anledning att diskutera längre fram i år.

Sedan menar herr Hermansson att drygt 8 % inte räcker när det gäller kostnadsökningarna, utan de kommer att bli högre. Han uppmanar mig att på något vis styrka att kostnadsökningarna kommer att stanna vid drygt 8 %. Jag är inte kapabel att göra det; det är en allmän bedömning som ligger bakom siffran. Jag kan alltså inte styrka den uppgiften, lika litet som herr Hermansson kan styrka att kostnadsökningen kommer att bli 15 %.

Innan jag slutar vill jag ändå påpeka att såväl regeringen som utskottet förutsätter att verksamheten vid Sveriges Radio skall ha oförändrad omfattning och ligga på oförändrad ambitionsnivå. Det är en huvudlinje. Detta, menar vi, bör klaras med den kostnadsstegring som departement och utskott har beräknat.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Sundman medger nu att han naturligtvis lika litet som utskottet eller regeringen på något sätt kan styrka att kostnadsökningen för Sveriges Radios allmänna programverksamhet kommer att begränsas till 8 % under nästkommande budgetår, om man strävar till en bibehållen programstandard. Men jag, säger han, kan heller inte bevisa att den kommer att uppgå till 15 %. Nej, men Sveriges Radios ledning har ingivit sina petita, och jag förutsätter att man inte tar sina beräkningar fritt ur luften eller hugger till med en hög siffra bara för att få så mycket pengar som möjligt. Jag utgår ifrån att det finns verklighet bakom Sveriges Radios bedömning. Man har gjort en noggrann undersökning av behovet på olika avdelningar inom radion, och sedan har man utformat sina krav med utgångspunkt däri. Jag menar alltså att vi står på säkrare mark om vi håller oss till den bedömningen, som i alla fall har ett visst underlag, än om vi nöjer oss med de fria bedömningar som både herr Sundman och jag i det här avseendet måste gripa till, när vi skall bedöma den troliga kostnadsutvecklingen under nästa budgetår.

Sedan erkände herr Sundman att texten i kulturutskottets betänkande nog var litet lakonisk. Ja, det är väl det minsta man kan säga. Jag uppskattar herr Sundmans litterära stil, som han utvecklar i sina romaner. Den är också lakonisk, den är ordknapp, och däri ligger dess styrka. Men jag skulle föredra att utskotten inte använder herr Sundmans speciella språk när de skall behandla väckta riksdagsmotioner, utan mera utförligt redovisar motiven för sitt avstyrkande eller tillstyrkande. Den litterära stilen, herr Sundman, kan sparas till den litterära verksamheten.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande bidrag till Sveriges Radios allmänna programverksamhet och därefter i fråga om mottagaravgifterna.

Nr 72

Onsdagen den
16 februari 1977

Bidrag till Sveriges Radios allmänna programverksamhet

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 756 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 1 såvitt avser bidrag till Sveriges Radios allmänna programverksamhet röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 756 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 293
Nej – 16

Mottagaravgifterna

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 756 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 1 såvitt avser mottagaravgifterna röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 756 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 294
Nej – 16

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 12 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

1976/77:11 med anledning av propositionen 1976/77:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt gäller högre utbildning och forskning m. m.

1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till utbildningsdepartementet m. m.

Trafikutskottets betänkande

1976/77:15 med anledning av propositionen 1976/77:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Affärstidsreglering

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1976/77:17 med anledning av motioner om affärstidsreglering.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:295 av fru Nordlander m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen uttalade sig för ett förbud mot öppethållande på sön- och helgdagar för butiker och varuhus samt hemställde till regeringen att förslag till författningstext härom utarbetades, och

1976/77:395 av herr Jönsson i Arlöv m. fl. (s).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1976/77:295,
2. motionen 1976/77:395.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Börjesson i Glömminge (c).

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! För sjunde året i rad behandlar i dag kammaren affärstidsfrågan. År 1971 upphörde på prov den då gällande lagen om affärernas öppethållande. Den lagen hade en utformning där kommunernas godtycklighet i stor utsträckning bestämde öppethållandet, och allt talade för att denna lag var sämre än ingen lag alls.

Vi som den gången var med om att på prov avskaffa lagen måste nu tyvärr konstatera att vi var för optimistiska. Utvecklingen har gått i en riktning som gör att införandet av en ny och i förhållande till den gamla lagen skärpt reglering av affärernas öppettider måste aktualiseras.

År 1974 beslöt riksdagen på förslag av näringsutskottet med anledning av ett flertal motioner att begära en utredning av frågan, och både år 1975 och 1976 beslöt riksdagen invänta resultatet av denna utredning. Som medlem och aktiv i Handelsanställdas förbund har jag velat ha en så väl genomtänkt lagstiftning som möjligt på området och därför har jag vid samtliga tillfällen röstat på samma sätt som kammarens majoritet.

Den undersökning som Handelsanställdas förbund gjorde i oktober 1976 visar att den negativa trenden fortsätter. Det kontinuerliga söndagsöppethållandet ökar fortfarande i omfattning. Det har varit en uppåtgående trend hela tiden efter det att affärstidslagen upphörde vid årsskiftet 1971-1972. Vid varuhusen har öppethållandet under söndagarna stabiliserats på en mycket hög nivå. Av samtliga varuhus har uppemot 22 % haft öppet alla söndagar. Detta måste betraktas som en anmärkningsvärt hög andel med tanke på att varuhusen väger tungt både omställningsmässigt och personellt.

Det kontinuerliga söndagsöppethållandet i den privata livsmedelshandeln har ökat i omfattning från måttillfälle till måttillfälle. Under det senaste året – från oktober 1975 till oktober 1976 – har det enligt förbundets mening varit en anmärkningsvärt stor ökning med inte mindre än nära hundra enheter. Denna ökning inom den privata livsmedelshandeln kan få konsekvenser. Risk föreligger för att andra företag och branscher följer med i denna utveckling.

Det är mot bakgrund av denna utveckling som jag och några andra socialdemokrater har väckt motionen 395. Bland motionärerna finns både medlemmar i Handelsanställdas förbund och andra partivänner. Meningen med motionen är att vi vill påskynda ett ställningstagande i frågan, och den har tillkommit på grund av den starka opinionen bland de affärsanställda – en opinion som är stark också på många andra håll. En alldeles färsk undersökning visar f. ö. att inte mindre än 70 % av Köpmannaförbundets medlemmar vill ha en ny lag.

Affärstidskommittén avsåg att lägga fram sitt förslag under år 1976. Detta förutsatte också näringsutskottet i sitt betänkande förra året. Det har därför skapat oro när handelsministern har omöjliggjort detta genom att under december månad i fjol begära och få regeringens tillstånd att utöka kommittén med två ledamöter. Dessa har också sedan tillsatts. I näringsutskottets betänkande nr 17, som vi nu behandlar, erinrar utskottet om handelsministerns interpellationssvar till herr Gustavsson i Ängelholm den 16 december i fjol, där han utlovade att han skulle verka för en skyndsam behandling av affärstidsfrågan. Jag tycker det är anmärkningsvärt att han i detta svar inte talade om att han ungefär samtidigt vidtagit en åtgärd som innebar den direkta motsatsen – en åtgärd som man kan misstänka var orsakad av en vilja att ändra majoritetsförhållandet i kommittén.

Nu förutsätter utskottet att handelsministern kommer att hålla sitt löfte, och jag tolkar detta som att man också har samma uppfattning

som tidigare – att frågan bör återkomma snarast till riksdagen. Jag hade hoppats att utskottet åtminstone skulle ha samma starka skrivning som år 1975, då utskottet framhöll att flera skäl kunde anses tala för en ny reglering i någon form av butikernas öppethållande.

Jag förutsätter emellertid att utskottet inte har ändrat mening och hoppas att utskottets talesman bekräftar detta. Utskottet är i år enhälligt. Herr Börjesson i Glömminge, som tidigare varit en av reservanterna i utskottet och som då uttalade sig för lagstiftning, har i år nöjt sig med ett särskilt yttrande. Herr Börjesson, som är ledamot av affärstidskommittén, har i detta särskilda yttrande till näringsutskottets betänkande förutsatt att propositionen kommer att avlämnas med det skyndsammaste. Jag hoppas detsamma och har därför i dag inget yrkande.

Näringsutskottet har behandlat årets motioner mycket snabbt. Låt mig, herr talman, till sist uttala den förhoppningen att handelsministern kommer att handla lika snabbt när han får utredningsförslag och remissyttrande, så att riksdagen redan i höst får möjlighet att ta ställning till frågan om en ny affärstidslag.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det finns kanske ingen anledning att dra upp en lång debatt igen i den här frågan, men jag vill ändå anföra några synpunkter.

Ingenting har framkommit sedan 1972, då affärstidslagen slopades, som ändrar vpk:s uppfattning när det gäller butikernas öppethållande. Tvärtom har mycket hänt som styrker uppfattningen att det inte är konsumentbehovet som är pådrivande när det gäller söndagsöppethållandet.

Om vi ser tillbaka till 40-timmarsveckans införande, så finner vi att banker, försäkringsbolag och kommunala och statliga myndigheter var snabba att göra lördagen till fridag, och det var väl bra. Men sedan dess har öppettiderna för denna serviceverksamhet bara krympt, trots att besöksfrekvensen på dessa institutioner ökat kraftigt. Många som står på en arbetsplats måste i dag ta ledigt från sitt jobb om de skall uträtta ett myndighetsärende. Men där ställs inga krav på ökat öppethållande. Det beror väl på att det inom de serviceinrättningarna inte finns någon anledning till konkurrens. De ger heller ingen utdelning av vinst och profit. Möjligen gäller detta inte bankaffärer, men de stora kunderna i bankerna har inget behov av ökat öppethållande – de klarar sina affärer utan att få avdrag för ledighet från jobbet.

När det gäller butiker och varuhus, särskilt inom livsmedelsbranschen, är man av något skäl beredd att konstruera fram ett konsumentbehov, likaså ett arbetsmarknadsbehov för arbete på söndagar. Här har arbetstidsförkortningen fått motsatt effekt. Ca 20 % av hela arbetskraften har inte ens full arbetstid i dag. De borde därför kunna köpa sina livsmedel även om butikerna är stängda på söndagarna.

Nu har vi fått en ny handelsminister, herr Staffan Burenstam Linder, och hans insats på det här området hittills har varit att han utökat den affärstidskommitté som skulle ha varit färdig med sitt arbete redan 1976.

Den hade som uppdrag att granska och analysera affärstidsnämndens utredningsmaterial och även framlägga förslag till åtgärder.

Handelsministern har framfört två skäl för utökningen av kommittén. För det första saknades det en moderat i utredningen – de andra två regeringspartierna var representerade liksom socialdemokraterna. För det andra var konsumentintresset enligt hans uppfattning inte företrätt. Därför ansåg han det lämpligt att utöka kommittén med en moderat och en representant från konsumentverket. Han har alltså underkänt den hittillsvarande kommittésammansättningen.

Jag skulle vilja fråga handelsministern: Hur mycket mera konsument är representanten från konsumentverket än exempelvis förbundsordföranden för de handelsanställda, Karl-Åke Granlund, som suttit med i affärstidskommittén? De handelsanställda är väl i allra högsta grad konsumenter, men deras inställning till frågan om söndagsöppet är handelsministern tydligen inte intresserad av.

Jag tror att syftet med utökningen av affärstidskommittén snarare är det som framförts av tidningen Fri Köpenskap, nämligen att skapa en utredningsmajoritet mot lagstiftning. Kan man genom hänvisning till pågående utredningar skjuta upp ett beslut tillräckligt länge, finns det stora förutsättningar för att skapa det konsumentbehov av fritt öppet-hållande som vissa politiker tydligen är ute efter.

Vid motionsbehandlingen 1975 var näringsutskottet som herr Jönsson i Arlov nämnde enligt i sitt uttalande att flera skäl kunde anses tala för en reglering i någon form av butikernas öppethållande. Utskottet förutsatte vidare att den då aviserade utredningen skulle komma att noga pröva detta alternativ och därvid bl. a. överväga de fackliga organisationernas inflytande på området.

År 1976 avstyrkte utskottet vpk:s motion om förbud mot öppethållande på sön- och helgdagar med hänvisning till att 1975 års affärstidskommitté avsåg att lägga fram förslag under år 1976. I dag grundar sig avslagsyrkandet på att den utökade affärstidskommittén beräknas avlämna sitt betänkande under första halvåret 1977. Då beräknas tydligen de nya representanterna i kommittén ha hunnit påverka utredningen till en annan inriktning. Det är min anmärkning. Handelsministern förklarar att han avser att verka för en skyndsam behandling av affärstidsfrågan. Det är ju det minsta man kan begära i det här fallet.

I motsats till 1975, då utskottet klart tog ställning, säger man ingenting i det betänkande som vi nu behandlar. Har alla ledamöter i utskottet bytt uppfattning i samband med regeringsbytet?

Vänsterpartiet kommunisterna kan inte acceptera att beslutet om butikernas öppethållande ytterligare skjuts på framtiden. Utredningar som utreder utredningar behövs inte. Underlaget för ett beslut finns redan nu. Och en sak vill vi gärna slå fast: köpkraften för de lågavlönade förbättras inte genom ett ökat öppethållande.

LO:s landssekreteriat, Handelsanställdas förbunds kongress, Socialdemokratiska kvinnoförbundet och centern har på kongresser fattat beslut

om krav på en ny affärstidslag. Det är väl ändå en stor andel av konsumenterna som står bakom de besluten? Dessutom önskar, som tidigare har framhållits här, en övervägande del – totalt 70 % – av medlemmarna i Köpmannaförbundet en ny affärstidslag. Med detta som underlag kan man inte komma ifrån att trots sin underlägsenhet är det i det här fallet liksom i samhället i övrigt de kommersiella intressena som först tillfredsställs.

Vpk kan inte godkänna en sådan styrning utan vidhåller yrkandet i motionen att riksdagen nu uttalar sig för ett förbud mot öppethållande på sön- och helgdagar för butiker och varuhus och att regeringen utarbetar ett lagförslag härom. Inte heller vi har tänkt oss att det kan komma tidigare än 1977, eftersom vi nu är där, så i det fallet är vi överens med de socialdemokratiska motionärerna. Däremot har vi ett konkret yrkande om förbud.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen 1976/77:295.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! När riksdagen år 1971 beslutade att den då gällande affärstidslagen skulle slopas fr. o. m. den 1 januari 1972 fanns det en ganska stor opposition mot beslutet.

Den främsta anledningen till att lagen slopades var förmodligen att myndigheterna hade varit alltför frikostiga med att bevilja dispenser för ett längre öppethållande och att lagen därför hade urholkats. Det framhölls emellertid att slopandet av affärstidslagen var på prov. Det var vid det tillfället utskottets och riksdagsmajoritetens förhoppning att öppethållandet speciellt på söndagar och helgdagar skulle komma att bli ganska begränsat. Det visade sig dock ganska snart att den oro som många kände inför slopandet av lagen var berättigad.

Det ohämmade öppethållande som blev följden på många orter sedan lagen borttagits har många reagerat mot under årens lopp, främst då de handelsanställda och deras organisation men även stora konsumentgrupper. För något år sedan deklarerade bl. a. LO den uppfattningen att något större konsumentbehov av söndagsöppet inte föreligger, och det bevisas också därav att det är förhållandevis små inköp som görs på söndagarna. Vid en vid samma tidpunkt företagen undersökning framkom att ca 85 % av dem som handlade på söndagarna sade sig lika gärna kunna handla på vardagarna.

Det torde vara ganska onödigt att upprepa alla de argument som framförs i motionerna för lagens återinförande, det kan räcka med att återropa dem. Att lagen måste återinföras är allt fler ense om samt att en kommande lag måste skärpas i förhållande till den gamla och inte medge så generösa dispensmöjligheter som tidigare.

Samtidigt som lagen slopades inrättades affärstidsnämnden, som fortlöpande skulle följa utvecklingen. Frågan återkom ganska snart motionsvägen till riksdagen, och själv har jag flera gånger bidragit härtill.

I motionen 284 år 1975 hemställde jag och mina medmotionärer att

en utredning skulle tillsättas med sikte på att en ny affärstidslag skulle införas, och såväl utskottet som riksdagen ställde sig positiva därtill. I juni 1975 tillsattes den s. k. affärstidskommittén, som fick i uppdrag att skyndsamt utreda affärstidsfrågorna och anvisa de åtgärder som kunde erfordras.

Avsikten var att utredningen skulle kunna framlägga sitt betänkande före 1976 års utgång, men den nya handelsministern tillkännagav i december 1976 att affärstidskommittén skulle utökas med ytterligare två ledamöter. Det har vållat oro hos alla dem som önskar affärstidslagens återinförande, men givetvis främst hos de handelsanställda.

I sitt svar på en fråga av mig i december 1976 meddelade handelsministern att han beräknade att affärstidskommittén skulle avlämna sitt betänkande under första halvåret 1977, varefter remissbehandling skall ske. Handelsministern uttalade också att han för sin del skulle verka för en skyndsam behandling av frågan. Med hänsyn till handelsministerns uttalande har inte utskottet nu funnit anledning att föreslå någon åtgärd med anledning av motionen 1976/77:395, vars tillkomst jag medverkat till. Jag kommer därför inte heller att ställa något yrkande, men jag förväntar och hoppas att utredningen snarast kommer att avge sitt betänkande och att frågan efter vederbörlig remissbehandling kan föreligga för riksdagens behandling och avgörande under innevarande år.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! I de föregående anförandena har herr Jönsson i Arlöv och fru Nordlander frågat hur utskottet och utredningen ser på den kommande utvecklingen av affärstidslagen. Jag kan naturligtvis inte uttolka mer än vad som står i betänkandet. Men jag har heller inte funnit att utskottet har ändrat mening från sin skrivning år 1975, även om skrivningen nu inte är till bokstaven densamma.

Enligt min mening tyder inget på att utskottsmajoriteten har en negativ inställning till en ny affärstidslag. I betänkandet från år 1975 framhöll utskottet att flera skäl kunde anses tala för en reglering i någon form av butikernas öppethållande. Det är kanske ett djärvt uttalande av mig men jag har en starkt grundad uppfattning att utskottets majoritet har precis samma mening nu.

Enligt den tidsplan som affärstidskommittén nu arbetar efter skall utredningen vara klar någon gång under våren 1977. Ingen kan naturligtvis lova någonting bestämt, i varje fall inte en enskild ledamot, men med den tidsplan man arbetar efter skall så vara fallet.

Vad utredningens majoritet kan komma till preciserat är det väldigt svårt att sia om. Så som sagts här har två ledamöter tillkommit. Det har uttryckts farhågor för att den majoritet för en affärstidslag som man trott sig finna i den gamla kommittén skulle ha förändrats till sin motsats. Hur det är med detta vågar jag inte göra något uttalande om. Men jag hoppas att mitt eget särskilda yttrande i utskottets betänkande inte missförstås utan att kammaren uppfattar var jag står. Jag anser att man snarast

bör införa en affärstidslag, som reglerar öppethållandet på sön- och helgdagar men även s. k. förlängt öppethållande under vardagar. I släptåg med detta kommer säkerligen frågan om hur det skall bli med kiosker och bensinstationer.

I motionen 295 av fru Nordlander m. fl. hemställs att "riksdagen uttalar sig för ett förbud mot öppethållande på sön- och helgdagar för butiker och varuhus". Men som jag nyss antydde är frågan mer omfattande än så. Det är väl inte riktigt klart ännu vad de handelsanställda anser om förlängt öppethållande på vardagar. Det får man mer preciserat veta vid den remissbehandling som så småningom kommer. Sedan har man den stora frågan om varusortimentet i kiosker och på bensinstationer.

Jag skulle gärna vilja beröra en sak till. Under 1976 kom nämligen upp till debatt frågan om medbestämmanderättslagens tillämpning på detta område. Kanske skulle de handelsanställda begära förhandlingar enligt medbestämmanderättslagen och genom förhandlingar med butikerna avgöra öppethållandet. Utan tvivel har en del personer ansett att problemet kanske borde lösas på det sättet. Men som jag har uppfattat de handelsanställda är de inte trakterade av en sådan lösning. De vill helst att riksdagen beslutar om en affärstidslag. Personligen är jag på samma linje. Om man enligt medbestämmanderättslagen skall försöka lösa problemet, är väl frågan om man inte får en brokig karta av öppethållande i butikerna runt om i landet allt efter slutresultatet av de förhandlingar som förts enligt medbestämmanderättslagen.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det har ju, herr Börjesson i Glömminge, hänt någonting sedan utskottet gjorde sitt enhälliga uttalande 1975. Vi har fått en ny regering, vilket inger oro som här har sagts. Därför krävs ett bestämt besked från utskottet.

Nu säger herr Börjesson att utskottet inte har ändrat mening sedan 1975 och att det inte finns någon negativ inställning till en ny lag. Då får vi väl betrakta herr Börjesson såsom utskottets talesman.

När det gäller förlängt öppethållande på vardagar har de handelsanställda sagt att de är beredda att ställa upp någon kväll i veckan med ökat öppethållande. Man måste ge vissa människor en möjlighet att handla på kvällstid, inte minst de aflärsanställda själva som borde ha svårare än alla andra att handla på de ordinarie öppettiderna.

Medbestämmandelagen tror jag inte löser de handelsanställdas problem. Det sker ju inga förändringar för dem som nu har söndagsöppet. Då medges inga förhandlingar. Förhandlingar enligt medbestämmandelagen förutsätter vidare att det finns avtal, men en undersökning som gjordes för några år sedan visade att det bara i Stockholm fanns 400 företag inom handeln som inte hade något kollektivavtal och där ingen av de anställda var fackansluten. Där torde man inte klara någonting

med hjälp av medbestämmandelagen, så den tror jag inte att man kan förlita sig på.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 295 av fru Nordlander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit motionen nr 295.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Nordlander begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 16

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1976/77:14 med anledning av propositionen 1976/77:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77, såvitt gäller anslag till Viss utbildningsverksamhet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 16 februari

1976/77:255 av herr *Knut Johansson* i Stockholm (s) till herr budgetministern om förbättrad kontroll av uppdragstagares redovisning av skatter m. m.:

Det är angeläget att man snabbt uppnår en förbättrad kontroll av entreprenörers och andra uppdragstagares redovisning av skatter och ar-

Nr 72

Onsdagen den
16 fredagen 1977

*Meddelande om
frågor*

Nr 72

Onsdagen den
16 fredagen 1977

*Meddelande om
frågor*

betsgivaravgifter.

Med hänvisning härtill vill jag fråga budgetministern om förslag i denna fråga kommer att föreläggas riksdagen i sådan tid att nya bestämmelser kan träda i kraft fr. o. m. inkomståret 1978.

1976/77:256 av herr *Carlstein* (s) till herr handelsministern om prissättningen inom textil- och skodetaljhandeln:

Nuvarande prissättningssystem inom textil- och skodetaljhandeln missgynnar grovt svenska tekoprodukter till förmån för utländska. Påläggen ligger på ca 130–140 % inom textildetaljhandeln och omkring 100 % inom skohandeln.

För såväl konsumenter som svenska textilproducenter är procentpåslagen till klar nackdel.

Har handelsministern för avsikt att göra något åt textil- och skodetaljhandelns prissättning, som nu klart missgynnar svensk teko- och skoindustri?

1976/77:257 av herr *Håkansson* i Trelleborg (s) till herr kommunikationsministern om mottagningsförhållandena för Radio Malmöhus:

Radio Malmöhus kommer enligt uppgift att sändas över tre relativt svaga sändare på olika frekvenser. Detta innebär att ytterområdena i länet får betydande svårigheter att höra lokalradion. Att lyssna på lokalradion vid bilfärd blir än svårare då frekvensbyten måste ske även vid kortare resor.

Jag vill därför fråga statsrådet när åtgärder kommer att vidtagas för att skapa godtagbara mottagningsförhållanden i Malmöhus län för Radio Malmöhus.

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 12.16.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert